

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1935/36 na obszarze województw: poznańskiego i pomorskiego.

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej do załatwiania zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) oraz rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 12 grudnia 1934 r. („Monitor Polski” z dnia 15 grudnia 1934 r. Nr. 288, poz. 396), Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: Przewodniczącą Panią Wacławą Preniera, Naczelnika Wydziału, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, P. Michała Banaszkiewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i Wiceprokuratora Sądu Okręgowego Jana Szuldrzyńskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości — na posiedzeniach, odbytych w dniach 21 i 22 grudnia 1934 r. w Warszawie w sprawie warunków pracy i płacy robotników rolnych w województwach: poznańskim i pomorskim — po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych oraz uwzględniając fakt zniesienia opłat ubezpieczeniowych, uiszczanych dotychczas przez robotników

orzekła

warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1935/36 w województwach: poznańskim i pomorskim ustalić,

jak następuje:

DZIAŁ I. ORDYNARJUSZE.

§ 1.

Zasady ogólne.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: fernali, ręczniaków, stróżów i pastuchów.

Uwaga I: Dozorcy rolni z normalną zdolnością do pracy, jak to: polowi, karbowi, włódarki i gumienni, otrzymują wynagrodzenie nie mniejsze, aniżeli fernali.

Uwaga II: Stangretów (forysiów) i t. p. nie uważa się za fernali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cięgowych.

Uwaga III: Inwalidzi, oraz pobierający rentę, podlegają osobnej, indywidualnej umowie. Inwalidzi wojenni, którzy wykonują wszelkie prace narówni z innymi pracownikami, nie mogą otrzymywać niższego wynagrodzenia.

§ 2.

Dział niniejszy obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się z dniem 1 kwietnia 1935 r., a kończy się dnia 31 marca 1936 roku. Obie stro-

ny obowiązuje wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej do 31 grudnia a o ile dzień 31-go grudnia będzie niedzielą — do 30 grudnia 1935 r. włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1935 roku włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę teje nie przedłuża. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej lub też wyroków Sądów Państwowych, działających według obowiązującego prawodawstwa i według kompetencji.

Uwaga: Pracodawcy nie wolno przy końcu roku służbowego wręczyć terminatki (konotatki) pracownikowi, który przepracował na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat i który utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy z tytułu starości, jeżeli pracownik ten nie nabył uprawnień do renty niezdolności do pracy lub starczej. Udowodnienie, że pracownik nie nabył uprawnień do renty, ciąży na pracowniku. Pracownikowi, któremu w myśl powyższych przepisów nie może być wydana terminatka, który ma zmniejszoną zdolność do pracy, wynagrodzenie może być odpowiednio zmniejszone, stosownie do zmniejszenia zdolności do pracy, nie więcej jednak, niż do połowy. Stopień zmniejszenia zdolności do pracy orzeka lekarz urzędowy lub lekarz instytucji ubezpieczeniowych na wniosek i koszt pracodawcy.

§ 3.

Zatargi.

Zatargi, wynikłe na tie umowy o pracę pomiędzy pracodawcami a robotnikami, regulują Komisje Rozjemcze, bądź Sądy Państwowe według kompetencji, zależnie od ustaw obowiązujących w danych województwach. Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno:

1. Pracodawcom wstrzymywać świadczeń;
2. Pracownikom przerywać pracy.

Uwaga: W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przewinienia, przewidzianego Kodeksem Karnym, pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu lub gotówce, w razie jednak usprawiedliwienia robotnika przez Sąd pracodawca winien wydać zaległe świadczenia wraz z dodatkiem miesięcznym w zbożu 1 procent — w gotówce 2 procent.

§ 4.

Indywidualne umowy.

Dział niniejszy stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w temże orzeczeniu.

§ 5.

Pracodawcy nie są uprawnieni do samowolnej zmiany świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zmiany, może ona być dokonana przez bezpośrednie porozumienie stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy, wreszcie w drodze rozjemczej.

§ 6.

Książka obrachunkowa i kontraktowa.

Pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książeczkę obrachunkową, zawierającą kontrolę wydanej ordynarii, pensji, potrąceń składek ubezpieczenia na starość i niemoc, podatków oraz wszelkich potrąceń, jako też zawierającą spis powierzonych mu inwentarzy. Książeczka winna być podpisana przez pracodawcę lub jego zastępcę. Poza tem wydaje pracodawca bezpłatnie robotnikom swego folwarku, na ręce wybranego przez nich przedstawiciela, jeden egzemplarz niniejszego orzeczenia.

Uwaga: Książeczki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przetrzymywane, niż 10 dni.

§ 7.

Warunki godzenia ordynariusza z zaciężnikami.

Ordynariusz godzący się z zaciężnikami zobowiązany jest przetrzymywać ich cały rok kontraktowy, nie chcąc zrywać kontraktu. Wyjątek stanowią: choroba, stwierdzona przez lekarza, wstąpienie w związek małżeński, wojskowość i dojście do pełnoletności. Praca innych domowników u innego pracodawcy jest niedozwolona z wyjątkiem terminatorów i takich, których majątek zatrudniać nie chce lub nie może. O ile pracodawca będzie zatrudniał tego rodzaju domowników, podlegają oni niniejszemu orzeczeniu.

Pracownika nie wolno zmuszać, ani żądać aby brał zaciężników nie należących do jego rodziny.

§ 8.

Praca i płaca akordowa.

Stosowanie premjowego i akordowego systemu płac jest dozwolone, przyczem zarobek dzienny robotnika nie może wynosić mniej, niż wynagrodzenie dzienne (naturalna i gotówka) odpowiedniego robotnika.

§ 9.

Czas pracy.

Czas pracy ustala się podług poniższej tabeli, przyczem fernali pracujący koniami mają być zwolnieni przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inna kategoria robotników, o ile praca ich nie jest ściśle związana z pracą innych robotników rolnych.

Miesiąc	Poranek	Śniadanie	Obiad	Podwieczorek	Koniec	Łącz. godzin
Styczeń	1 8.— 16 7.45	—	12—1.20 12—1.30	—	4.00 4.15	6.30 7.00
Luty	1 7.30 16 7.00	—	12—1.30 12—1.30	—	4.30 5.00	7.30 8.30
Marzec	1 6.30 16 6.30	—	12—1.30 12—1.30	—	5.30 6.00	9.30 10.00
Kwiecień	1 6.— 16 6.—	8—8.30 8—8.30	12—1.30 12—1.30	4—4.30 4—4.30	6.45 7.15	10.15 10.45
Maj	1 6.—	8—8.30	12—1.30	4—4.30	7.30	11.00
Czerwiec	1 6.—	8—8.30	12—2.00	4—4.30	8.00	11.00
Lipiec	1 6.—	8—8.30	12—2.00	4—4.30	8.00	11.00
Sierpień	1 6.— 16 6.—	8—8.30 8—8.30	12—2.00 12—1.30	4—4.30 4—4.30	8.00 7.30	11.00 11.00
Wrzesień	1 6.— 16 6.—	8—8.30 8—8.30	12—1.30 12—1.30	4—4.30 4—4.30	7.00 6.30	10.30 10.00
Październik	1 6.15 16 6.30	—	12—1.30 12—1.30	—	5.30 5.00	9.45 9.00
Listopad	1 7.— 16 7.15	—	12—1.30 12—1.30	—	4.30 4.30	8.00 7.15
Grudzień	1 7.30 16 8.—	—	12—1.30 12—1.30	—	4.00 4.00	7.00 6.30

Za początek pracy rano i po południu uważa się apel, za koniec zejście z pola. O ile pole leży dalej niż 2 km od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego 1 km powyżej 2 km.

W razie pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych może być zmieniony przez pracodawcę, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 50% wyż-

szych według budżetu. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzielił robotnikowi następnego dnia urlopu na czas o 50% dłuższy, niż trwała praca ponad normę dnia poprzedniego. Do robotników pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane poza unormowanym wyżej czasem pracy nie zalicza się pastuchów, stróżów nocnych i dozorców, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

§ 10.

Oprzet inwentarza.

Oprzet inwentarza odbywa się poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty. Wstawianie do oprzetu inwentarza oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

Obrok, siano i t. p. pokarm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypanie przy inwentarzu w nocy i dyżury w dni świąteczne obowiązują wszystkich fernali i ręczniaków bez specjalnej dopłaty.

Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziela i święta) i na ten czas, jak również w razie jego choroby, zostaje zastąpiony przez innych wyznaczonych w tym celu pracowników.

Ręczniacy obowiązani są w razie zapotrzebowania stawiać się w zastępstwie fernali i pastarzy za odszkodowaniem w wysokości różnicy pełnych zarobków ręczniaka w stosunku do fernala. W razie zastępowania pasterza tylko w niedzielę i święta, otrzymuje ręczniak wynagrodzenie w wysokości pełnego budżetu dziennego, o ile to nie jest dzień jego normalnego dyżuru.

Do pielęgnowania chorego inwentarza poza godzinami pracy winien pracownik stawiać się za osobnym wynagrodzeniem.

Wynagrodzenie nie należy się, o ile zostanie stwierdzone, że choroba zwierzęcia została spowodowana przez pracownika.

Sianie nawozów sztucznych.

Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikowi worek i dopłaca od 1 ha 20 groszy, prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych, gryzących, a zwłaszcza azotniaku, wapna, nie mogą być zatrudnione kobiety; pracownicy używani do siania azotniaku i wapna mają otrzymać ochraniacze na oczy i odpowiednie ubranie.

Przemysł rolny.

Robotnicy zatrudnieni prześciewo w przemyśle rolnym otrzymują za ten czas wynagrodzenie fernala.

§ 11.

Stróże nocni.

Wynagrodzenie stróżów reguluje § 18. Praca stróżów rozpoczyna się wieczorem z odejściem fernali z podwórza, a kończy się rano z przyściem fernali na podwórze. Poza tem winni stróże pełnić służbę w podwórzu w czasie przerwy obiadowej. Gdzie niema zwyczaju stróżowania w czasie przerwy obiadowej, tam można zatrudniać stróża (poza stróżowaniem) dziennie trzy godziny i to w czasie od 1 kwietnia do 30 września włącznie.

Na czas warty zimowej majątek obowiązany jest dostarczyć stróżowi kożuch, który pozostaje własnością pracodawcy.

§ 12.

Praca w dni świąteczne.

Praca w dni świąteczne może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem, które wynosi 100% więcej od budżetu odnośnej kategorii; w gorzelniach i krochmalniach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 18 grudnia 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 734 z r. 1933) i również po cenach o 100% wyższych od dziennego zarobku.

Jako dni świąteczne uważa się następujące: 1) wszystkie niedziele, 2) 1 stycznia Nowy Rok, 3) 6 stycznia Trzech Króli, 4) 2 lutego Matki Boskiej Gromnicznej, 5) 2 święto Wielkiejnocy, 6) 3 maja Święto Narodowe, 7) Wniebowstąpienie, 8) Zielone Świątki, 9) Boże Ciało, 10) 29 czerwca św. Piotra i Pawła, 11) 15 sierpnia Wniebowzięcie, 12) 1 listopada Wszystkich Świętych, 13) 8 grudnia Niepokalane Poczęcie, 14) święta Bożego Narodzenia.

§ 13.

Wyjątkowa przerwa w pracy.

W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

§ 14.

Stosunek wzajemny.

Pracodawców oraz ich zastępców obowiązują grzeczne traktowanie pracownika i ściśle

przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie świadczeń i płac przewidzianych umową.

Pracowników obowiązują grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ściśle przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonania obowiązków służbowych, oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jak też dbałość i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

§ 15.

Warunki wynagrodzenia.

Zgodnie z § 18 niniejszego orzeczenia, ordynariusze pobierają płace gotówkowe miesięcznie zdołu.

Wypłata pensji winna nastąpić nie później, jak 7-go następnego miesiąca

§ 16.

Ordynariusze wydaje się miesięcznie i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego miesiąca.

W razie niemożności wydania należnej ordynarii w tym terminie, ustalenie terminu na nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy lub też w drodze rozjemczej. Zboże wydawane na ordynariusz musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gątku, jaki posiada majątek.

§ 17.

Skład ordynarii:

9,5 kwintala żyta,
3 kwintale jęczmienia,
1,5 kwintala pszenicy,
1 kwintal grochu.

Tam, gdzie groch się sprząta, musi być wydawany w naturze. Gdzie się grochu i pszenicy w dostatecznej ilości nie sprząta, otrzymuje deputant pół kwintala grochu, a resztę w gotówce podług cen giełdowych, pół kwintala pszenicy, a resztę w życie z dopłatą różnicy cen pszenicy w dzień wypłaty; pracodawca może zamiast dopłat w gotówce wydać odpowiednią ilość żyta.

Robotnicy, którzy w ciągu roku kontraktowego ożeni się, mogą być gożeni na ordynariusz w zbożu w ilości 14 kwintali.

Potrącenia mogą nastąpić z ilości żyta lub jęczmienia, w naturze i przewidzianych w tabeli. W wypadkach wspólnego mieszkanka robotnika z rodziną pobierającą już cały opał otrzymuje on do końca roku służbowego połowę opału, resztę deputatu bez zmiany.

§ 18.

a) Województwo poznańskie.

Pensję i ordynariusz na rok 1935/36 ustala się, jak następuje:

a) pensji rocznej zł 126 dla ręczniaków, zł 144 dla stróżów, skotarzy, oprzetaczy i połowych; zł 162 — dla fernali pracujących stale końmi, oraz

b) ordynarii 15 kwintali obowiązują w województwie poznańskim wszystkie powiaty z wyjątkiem ostrzeszowskiego, odolanowskiego i międzybuzkiego, w których obowiązują 14,5 kwintala ordynarii oraz pensja, jak wyżej.

U w a g a : W majątkach powiatów inowrocławskiego i strzeżńskiego, które w roku 1923—24 wydawały 16,5 kwintali ordynarii, w roku 1935/36 ordynariusz wynosić będzie 15,5 kwintala.

b) Województwo pomorskie.

Pensję i ordynariusz na rok 1935/36 ustala się, jak następuje:

a) pensji rocznej zł 126 dla ręczniaków; zł 144 dla stróżów, skotarzy, oprzetaczy i wartowników; zł 162 dla fernali pracujących stale końmi, oraz

b) ordynarii 15 kwintali obowiązują w województwie pomorskim wszystkie powiaty, oprócz powiatu działdowskiego, kartuskiego, byłego wejherowskiego, kościerskiego, chojnickiego, tucholskiego i części powiatu brodnickiego po lewej stronie rzeki Drwęcy, w których ordynariusz wynosi 14,5 kwintali, a pensja jak wyżej.

Oprzetacze żonaci otrzymują ponadto od każdego odsadzonego przsięcia 10 groszy, a od sprzedaży dorosłej sztuki 50 gr.

U w a g a I: W powiatach b. wejherowskim, kartuskim, puckim, kościerskim, chojnickim, i tucholskim za obopólną pisemną umową wzajemną zboża mogą być wydawane świadczenia, nieprzewidziane niniejszym orzeczeniem, jak trzymanie gęsi, owiec, dzierżawienie roli, wydawanie siana i t. p.; zastrzega się jednak, że najmniej 13 kwintali winne być wydawane w zbożu. O ile robotnicy z wyżej wymienionych świadczeń nie korzystają, otrzymują ordynariusz przewidzianą powyżej.

U w a g a II: W powiatach: gnieńskim, starogardzkim i tczewskim obowiązują dla wszystkich kategorii ordynariuszy, ręczniaków, fernali, stróżów i t. p. ordynarii w życie o 1 kwintal rocznej więcej.

W województwie poznańskim i pomorskim:

Za obopólnym porozumieniem, do 1 kwintala żyta lub jęczmienia może być wypłacone w gotówce łącznie z pensją. Zamiast 50 kg grochu i 50 kg pszenicy może pracodawca wydać równoważnik w kukurze, licząc cenę grochu i pszenicy według notowań giełdy w Poznaniu, a cukier według ceny detalicznej.

§ 19.

Praca i płaca kobiet.

Zony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy. Jednakże żonom pracowników zaleca się, by z dobrej woli w czasie pilnych prac, o ile stosunki rodzinne na to pozwalają, uczęszczały do pracy.

Czas pracy i wynagrodzenie pozostawia się do każdorazowej obopólnej umowy.

§ 20.

Ziemniaki i ziemia pod ziemniaki.

a) Województwo poznańskie:

Deputatnicy dostają 30 kwintali zdrowych i suchych ziemniaków.

Ziemniaki nieharfowane, wydane wprost z pola od ręki podczas wykopów, liczy się szefel 55 kg za 50 kg.

Ziemniaki harfowane lub z kopca liczy się na wagę.

Roli uprawionej pod ziemniaki otrzymuje deputatnik 25 arów, w tem przynajmniej 12% arów ogrodu nawozonego pełną mierzą co drugi rok, w polu zaś co rok. Poza tem otrzymuje 4 ary roli pod kapuszniki.

Połowa roli powinna być wydana przy początku sezonu sadzenia, druga zaś najpóźniej w połowie czasu sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy.

25 arów przy dobrowolnej lub jakkolwiek przyczyną spowodowanej zamianie roli na ziemniaki równa się 30 kwintalom ziemniaków i odwrotnie.

Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkiem i podlega obopólnej umowie. Co do ogrodów i rozsadaników przy domach zostawia się dawniejsze lokalne zwyczaje.

b) Województwo pomorskie:

W województwie pomorskim deputatnicy otrzymują 37½ arów roli uprawionej, namierzowanej i obrobionej końmi. Obróbka ręczna kartofli należy do deputatników. Połowę roli pod kartofle wydaje się na początku, zaś drugą część w połowie sadzenia kartofli na polach pracodawcy. Wszelkie ziemie powinny być obrobione najpóźniej do 30 maja. Oprócz powyższej roli otrzymuje deputatnik 15 kwintali kartofli suchych i zdrowych, które za obopólnym porozumieniem mogą być zmienione na 12½ arów ziemi pod kartofle. Tam, gdzie ogrody są stale odgraniczone od siebie, pozostają w dotychczasowym stanie, z tem jednakże, że o ile ogród jest większy od 12½ arów, różnicę odlicza się od roli. Dalej otrzymuje deputatnik kapuszniki wielkości 3 ary.

Ogródków bezpośrednich przy domach t. zw. rozsadaników nie wlicza się w rolę. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkiem i podlega obopólnej umowie.

c) dla obu województw:

W ogródkach i rozsadanikach nie wolno uprawiać ziemniaków. Zakaz uprawy ziemniaków dotyczy również miejsc, na których ziemniaki były w ostatnich trzech latach kopcowane lub przechowywane oraz pól w odległości 15 m od domów zamieszkałych i chlewów. Ziemia pod ziemniaki powinna zasadniczo przychodzić w normalnym płodozmianie. W każdym razie ziemniaki nie mogą być sadzone corocznie na tem samem miejscu, przyczem dotyczy to zarówno ziemi wydanej w polu, jak i w stale odgraniczonych ogródkach.

W majątkach prowadzących hodowlę ziemniaka oraz w majątkach położonych w pasach ochronnych, określonych przez Urząd Wojewódzki, pracodawca ma prawo zamiast ziemi pod ziemniaki wydać ziemniaki gotowe, z tem jednak, że pracownik powinien otrzymać przynajmniej 12½ ara ziemi pod wczesne ziemniaki i warzywa.

Pracodawca ma prawo wydawania ziemniaków do sadzenia, wyznaczenia roli pod ziemniaki i zarządzenia sadzenia gatunków rakoodpornych. W ostatnim wypadku powinien pracodawca wymienić pracownikowi sadzonki i to w stosunku 50 kg za 50 kg. Przy zmianie miejsca pracy ziemniaków przewozić nie wolno. Pracodawca, od którego pracownik odchodzi, zobowiązany jest odebrać od pracownika posiadane przez niego ziemniaki po cenie (przy zmianie miejsca pracy na 1 kwietnia 1935 r.) 4 zł za 100 kg ziemniaków zdrowych z zawartością ziemi nie więcej, jak 5%, wydając jemu jednocześnie odpowiednie poświadczenie. Pracodawca, który tegoż pracownika ugodzi, obowiązany jest na jego żądanie wydać mu tę samą ilość ziemniaków i po tej samej cenie. Jeżeli nowoogrodzony pracownik ma zamiar sprzedać otrzymane od pracodawcy ziemniaki, to pracodawcy przysługuje prawo ich odkupienia po ce-

nie, po jakiej pracodawca te ziemniaki pracownikowi odstąpił.

§ 21.

Utrzymanie inwentarza.

a) Województwo poznańskie:

Każdy deputatnik ma prawo trzymania jednej krowy, a przy trzecim zaciętniku — dwóch krow.

Pracodawca daje latem wolne utrzymanie dla każdej krowy, objętej kontraktem, na wystarczającym pastwisku pod dozorem odpowiedniego pałacza. W razie braku wystarczającego pastwiska, należy wydać odpowiednią ilość zielonej paszy. Na zimę wydaje się na każdą kontraktem przewidzianą krowę 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, lub za obopólną zgodą 4 ary roli uprawionej, nadającej się pod okopowe, oraz słone jarą i siecek na paszę.

Gdzie niema pastwiska, ani zielonej paszy, wydaje się inną.

W powiatach, gdzie było w zwyczaju wydawanie siana, zwyczaj ten pozostaje nadal.

Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile krowa mu padła, a odszkodowania mu nie przyznano, pobiera 2 litry mleka tłustego i 3 litry mleka odtłuszczonego dziennie. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 3 litry mleka odtłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi, lub wynagrodzenie przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

W majątkach, gdzie istnieje dotychczas zwyczaj trzymania więcej, niż jednej krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal. Kto nie ma krowy, może trzymać dwie kozy dółki i 2 kozłeta na tych samych warunkach. W razie jeżeli deputatnik umówił się, że będzie trzymać jedną kozę i jedno kozię, otrzymywać on będzie jako ekwiwalent 1 litr mleka pełnego i 1,5 litra mleka odtłuszczonego oraz połowę pastewnych buraków względnie roli.

Ściółkę dostarcza pracodawca w tej ilości gatunku, jak dla inwentarza dominjalnego. Nawóz należy do pracodawcy.

b) Województwo pomorskie:

Każdy deputatnik ma prawo trzymać krowę, a przy trzech zaciętnikach — dwie krowy. Gdyby na trzeciego zaciętnika w myśl umowy deputatnik nie trzymał krowy, otrzymuje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odtłuszczonego dziennie.

Pracodawca zobowiązany jest dla każdej krowy wydzielić wystarczającą paszę, a gdyby pastwisko nie było odpowiednie, stosowną ilość paszy na każdą krowę, a mianowicie: w zimie 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, słomy (paszy), siecek. Siano, o ile możliwości, wydawać się będzie podług lokalnych stosunków, jak dotychczas.

Tam, gdzie brak pastwiska i zielonej paszy, wydaje się 7,5 kg kiszonych liści lub 7,5 kg kiszonych wytlóków, albo ¼ kg suchych wytlóków, albo wreszcie 15 litrów wywaru na szlukę dziennie z wystarczającą ilością siecek.

Gdzie zimową porą wydaje się paszę w postaci liści, wywaru lub wytlóków, tam odpada stosowna ilość ewikły lub brukwi.

Okopowizny, które wydaje się w zimie na każdą krowę, można za obopólną zgodą zmienić na 4 ary roli, zdatnej pod okopowiznę. Słomę na ściółkę pod krowy i do użytku domowego dają się podług potrzeby. Nawóz należy do pracodawcy.

Prawo trzymania przychowku służy tym, którym dotychczas było dozwolone. Jeżeli deputatnik umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub jeżeli mu krowa padła, a odszkodowania za nią mu nie przyznano, otrzymuje dziennie 2 litry mleka tłustego i 2 litry mleka odtłuszczonego, albo miejsce tegoż — gdyby udzielone być nie mogło — cenę mleka, jaką producent dostaje.

Dla województwa poznańskiego i pomorskiego:

Ordynariusze, którzy utrzymują kontrakto-wo tylko jedną krowę, otrzymują w okresie susznego stania krowy 90 litrów pełnego mleka dziennie.

W majątkach, które mleka na sprzedaż nie posiadają, wzamian mleka może być wypłacony równoważnik w gotówce podług cen miejscowych.

U w a g a I: Jako okres zimowy uważa się czas od spędzenia krowy z pastwiska do wypędzenia tychże na pastwisko.

U w a g a II: Do paszy, wydawanej w postaci okopowych dla krow, nie może mieć pretensji powosprawdzonej pracownik w początku roku służbowego, natomiast odchodzącemu w końcu roku służbowego pracownikowi nie może być ta pasza potrącona.

§ 22.

Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone. Trzymanie zaś gęsi, kaczek, gołębi, królików i t. p. zależy od obopólnej umowy.

U w a g a: Ponadto w województwie pomorskim w majątkach, w których dotychczas był zwyczaj trzymania owiec, pozostaje nadal, o ile

on nie był uważany jako ekwiwalent za niższe deputatu.

§ 23.

O p a ł.

Jako normę opału ustanawia się: 32½ kwintala węgla, z wyjątkiem mialu, pospółki i grysiku, pod warunkiem, że dozwolona jest następująca wymiana:

1 metr szczapów twardego drzewa = 3 kwintalom węgla.

1 metr szczapów miękkiego drzewa = 2,5 kwintalom węgla.

1 metr wałków 7 — 12 cm grubych miękkiego drzewa = 2 kwintalom węgla.

1 metr wałków 7 — 12 cm grubych twardego drzewa = 2,5 kwintalom węgla.

Wałki ponad 12 cm uważa się za szczapy.

1 metr pieńków łupanych = 1,5 kwintalom węgla.

1 metr pieńków z głową = 2 kwintalom węgla.

1 kupka gałęzi II ki, 2 × 2 × 2,5 = 2 kwintalom węgla.

1.000 cegiełek torfu prasowanego = 3,5 kwintalom węgla.

1.000 cegiełek torfu nieprasowanego = 2,5 kwintalom węgla.

1 kwintal normalnie suchego torfu prasowanego = ½ kwintala węgla.

1,5 kwintala nienormalnego suchego torfu nieprasowanego = ¼ kwintala węgla.

Co do drzewa, to pracownik powinien otrzymać 6 metrów szczapów lub wałków; w majątkach, gdzie drzewa szczapowego w dostatecznej ilości dostać nie można, wydaje się co najmniej 4 metry szczapowego drzewa lub wałków i co najmniej 10 kwintali węgla i resztę opału, wedle powyższej tabeli.

Gałęzie wydawać można do 31 lipca włącznie. Chrustu nie zalicza się do gałęzi.

U w a g a I: O ile poniżej pracodawca a pracownikiem wynika na podstawie jakości torfu nieporozumienia, mogą delegować terytorjalne organizacje po jednym przedstawicielu, celem rozstrzygnięcia sporu. Opał wydaje się co pół roku, a co najmniej na kwartał zgóry.

U w a g a II: Do drzew twardej zalicza się: dąb, buk, grab, akację, klon, wiąz, modrzew, brzozę i olszę.

§ 24.

Mieszkanie.

Mieszkanie pracownika musi składać się co najmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory.

Izby winny być wytykowane, a co najmniej dokładnie wylepione, ze szczelnymi drzwiami i oknami na zawiasach.

W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby pracownik jest zobowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapno do bieleńcia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości 15 kg na mieszkanie. Podłogi mają być położone.

Pieca mają być doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1935 r. Mieszkania mają być ze szczelnym dachem; tam, gdzie dachy są pospulte, muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

Pracodawca i pracownicy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien, oraz zastąpienie zgnilych cembrzyn nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliźszej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz z swoich chlewni w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zasłonięte ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są trzymać w porządku i czystości. Gdzie jest odpowiednio pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowobudowanych, powinna być urządzona łaźnia.

W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są zobowiązani do urządzenia kąpiei.

Pożądane jest, aby pracodawcy, mający w folwarku elektryczność, wprowadzili ją do mieszkań pracowników. Koszt prądu płaci pracownik.

Pracownicy są zobowiązani utrzymywać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione.

Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy godzeniu ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 25.

Pomieszczenie dla inwentarza, okopowych i opału.

Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladniej oborze lub w specjalnie przeznaczonym na to budynku oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał.

Słomę do sienników, przykrywania ziemniaków i pod ściółkę wydaje się w miarę możliwości i potrzeby.

§ 26.

Wdowy i emeryci.

Wdowy i emeryci oraz wdowy z małoletnimi dziećmi otrzymują zapomogę w naturalnych wedle umowy, ustanowionej przez obszar dworski lub Wydział Powiatowy.

Wdowy z jednym zaciętnikiem otrzymują co najmniej jedną-czwartą część deputatu ręczniaka.

Wdowy z dwoma zaciętnikami otrzymują jedną-trzecią deputatu.

Wdowy, które chodzą do pracy w myśl § 19 oraz posyłają stały zaciąg do pracy, mają prawo trzymania krowy na warunkach § 21. W razie nietrzymania krowy upadają wszelkie odszkodowania. Jeżeli wdowa ma trzech zaciętników, z których jeden odpowiada warunkom IV kategorii zaciętników, pobiera t-nież deputat i zasługę ręczniaka. Osobne świadczenia dla wdowy w takim razie upadają.

Dalsi zaciętnicy pobierają deputat i dniówkę odnośnej kategorii zaciętników.

Ochronki.

Zakładanie ochronki w poszczególnych majątkach zaleca się.

§ 27.

Urlopy.

Pracownik otrzymuje w przeciągu roku 10 dni urlopu w dniu nieświętym bez potrącenia świadczeń i pensji. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych pismieniem wezwaniem związków zawodowych. W tych bowiem wypadkach winien zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu dla jednego robotnika danej majątności tego samego dnia.

W czasie pilnych robót, jak zasiewy, żniwa, sianokosy i kopanie, urlopy mogą być udzielone w wypadkach tylko wyjątkowo pilnych. Wyjazdy wskutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczone do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tem odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych do wyszukania pracy.

§ 28.

Strawne.

Pracownikowi wyslanemu w drogę należy się tytułem strawnego za całą dobę 1,80 zł, za obiad 1,00 zł, za kolację 70 groszy.

Opóźnienie posiłku o 2 godziny nie pociąga za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

§ 29.

Furmanki.

Pracownicy otrzymują:

1) zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna;

2) do wózków i inne powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;

3) po księdza, z chrztem, ślubem i pogrzebem.

Deputatnikowi, jadącemu wyslaną w interesie pracowników furmanką w dniu powszednim czy też świątecznym, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dniu świątecznym do kościoła. Wyjazdy noszące wyraźny charakter wyjazdów prywatnych pracodawców poza godzinami pracy, winny być wynagrodzone jak praca poza godzinami służbowymi, a więc o 50 procent, a w dniu świątecznym o 100 procent wyżej.

U w a g a: Pracodawca daje raz na miesiąc (w niedzielę i święta) starym ułomnym ludziom wóz zbiorowy do kościoła i z powrotem ponad odległość 3 km, lecz tylko na główne nabożeństwo.

§ 30.

Obowiązek pracodawców względem Biura Pośrednictwa Pracy przy Funduszu Bezrobocia (Pracy)

Wszyscy pracodawcy obowiązani są zawiadomić do dnia 15 marca 1936 roku odnośnie Biura Pośrednictwa Pracy przy Funduszu Bezrobocia (Pracy), zarówno o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi rolnemu, jako też o każdym wolnym miejscu.

DZIAŁ II. DOZORCY, RZEMIESLNICY I WYKwalifikowani Pracownicy.

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony: kowali, stelmachów, stolarzy, ślusarzy, mechaników, zoferów folwarczych, ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. stałych pracowników wykwalifikowanych, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

§ 2.

Obowiązują następujące §§ działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy

dla ordynariuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29 i 30 oraz 2-gi ustęp § 15.

§§ 9 i 12 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie dotyczą się ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. pracowników, charakter zajęcia których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

§ 3.

§ 2 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z wyjątkiem terminu rozpoczęcia roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajów, stosownie do danego fachu, nie dotyczy to jednak kowali, stelmachów i włodarzy.

U w a g a: Dla kowali, stelmachów i włodarzy kończy się rok służbowy w roku 1935 z terminem zastrzeżonym w indywidualnej umowie. Nowa zawarta umowa nie może przekraczać terminu dnia 31 marca 1936 r.

§ 4.

a) Województwo Poznańskie.

Włodarze i stangreści, oraz kwalifikowani owczarze otrzymują ordynarij według obopólnej umowy, pensję zaś roczną, równającą się najmniej, jak 180 złotych.

Poza tem kwalifikowani owczarze otrzymują 2 braki za zwrotem skóry. Tantjemi dają się następująca: od sprzedanej sztuki 0,75 zł, od uchowanego (odsadzonego) jagnięcia 0,50 zł, od barana sprzedanego do chowu 2 zł i od dorosłych owiec za każde 50 sztuk 1/2 kg wełny.

Kowale i kołodzieje z egzaminem mistrza, albo też czeladnika conajmniej z 10-letnią praktyką, wliczając 3 lata nauki, otrzymują minimum, t. j. miesiecznie zł 20 pensji.

Za używanie własnych narzędzi — kwartałnie 10 zł. Pilniki dostarcza pracodawca bezpłatnie, również swiderki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

Deputat pozostaje, jak dotychczas, jednakże nie mniej, jak 20 kwintali zboża. W miejscowościach, gdzie w roku 1919 rzemieślnicy trzymali 2 krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal.

W razie nietrzymania drugiej krowy, pobiera rzemieślnik takie odszkodowanie, jakie w tym wypadku przysługuje ordynariuszowi, mającemu trzech zaciężników, lecz tylko wtenczas, gdy przez cały rok drugiej krowy nie trzyma.

Murarze, siodlarze i ogrodnicy pobierają za usługi i ordynarij według obopólnej umowy, jednak nie mniej, jak dotychczas. Place uczniów normuje się na podstawie płacy i deputatu dla zaciężników.

Pobory dla czeladników pozostawia się do obopólnej umowy, lub unormowania na zasadzie płacy powiatowo-miejskiej.

Wynagrodzenie za obsługiwanie maszyn przy młóceniu i orce pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

b) Województwo Pomorskie.

W województwie pomorskiem kowale, kołodzieje, cieśle, murarze i siodlarze, którzy złożyli egzamin i mają 5-letnią praktykę za sobą, otrzymują zapłatę w gotówce łącznie z odszkodowaniem za użycie własnych narzędzi z 30 miesiecznie, a w powiatach: gnieńskim i tczewskim otrzymują ponadto rocznie 1 kwintal żyta w ordynarij więcej; deputat dla rzemieślników wynosi 16,5 kwintala zboża.

Pilniki dostarcza pracodawca, jako też i swiderki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

Dozorcy rolni, jako to: włodarze i karbowi, otrzymują ordynarij, jak rzemieślnicy, a pensję conajmniej o 25 procent wyższą od pensji ordynariusza.

Uczniowie otrzymują deputat i gotówkę podług lat, jak zaciężnicy. Pobory czeladników pozostawia się do unormowania na zasadzie płacy powiatowo-miejskiej, lub według obopólnej umowy.

Kwalifikowani owczarze i żonaci pomocnicy otrzymują ordynarij nie mniejszą, jak ręcznicy. Wynagrodzenie w gotówce wynosi 198 zł rocznie. Tantjemi od sprzedaży podlega obopólnej umowie, wynosi jednak nie mniej, niż 1 procent ceny sprzedaży. Określenie tantjemi od odhodowanego jagnięcia i innych pozostawia się indywidualnej umowie.

Wynagrodzenie roczne ogrodników nie może być inne, jak przeciętne roczne wynagrodzenie rzemieślników z dodatkiem tantjemi według obopólnej umowy.

Uczniowie ogrodnicy otrzymują wynagrodzenie tak w naturze, jak i w gotówce odpowiedniej kategorii szarwarków (zaciężników).

Pasterze otrzymują pensję z 144 i deputat, jak fernali i od każdego cielęcia odchowanego do 10 tygodni, 25 groszy, od sprzedaży dorosłej sztuki 1 zł.

DZIAŁ III. CHAŁUPNICY.

§ 1.

a) Województwo Poznańskie.

Chałupnicy, którzy obowiązują się kontraktem rocznym conajmniej na 270 dni roboczych, otrzymują rocznie deputat:

- 4 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- 1/2 kwintala grochu,
- 1/2 kwintala pszenicy,
- 1/2 hektara roli pod ziemniaki,

na tych samych warunkach, co ordynariusz danego majątku, z tem zastrzeżeniem, że wzamian za 1/4 hektara roli można dać 30 kwintali ziemniaków. Dalej otrzymują chałupnik 2 wolne furmanki do zwiezienia opału w odległości 10 km. Jeżeli niema możliwości nabycia drzewa w odległości 10 km, uwzględnić się furmanki od rana do wieczora z wyjątkiem czasu zasiewów i żniw. Zaleca się pracodawcom, którzy sprzedają torf lub drewno, by przy sprzedaży uwzględniali w pierwszej mierze chałupników.

Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych zł 1,25, w miesiącach letnich zł 2.10. Dziewczęta i chłopcy chałupników otrzymują deputat, jak zaciężnicy odnośnej kategorii, a zapłatę w gotówce o 5 groszy więcej. Za obopólną umowę deputat można policzyć za gotówkę.

b) Województwo Pomorskie.

Wolnym robotnikiem jest ten, który się wyraźnie jako taki kontraktem rocznym conajmniej na 270 dni roboczych zgodził i który nie zajmuje mieszkania u pracodawcy.

Żonaci i nieżonaci parobcy ponad lat 21, zdolni do wszelkiej pracy, t. j. do kosy — otrzymują za każdy dzień pracy prócz gotówki:

- 2 kg żyta,
- 1/2 kg jęczmienia,
- 1/4 kg pszenicy,
- 1/4 kg grochu — oraz rocznie:
- 18 kwintali węgla,
- 6 kwintali słomy,
- 15 kwintali kartofli i

3/8 hektara roli na tych samych warunkach, jak ordynariusz danego majątku z tem zastrzeżeniem, że za 1/4 hektara roli można dać 30 kwintali kartofli. Wszelka obróbka rolna i zwiezienie świadczeń należy do pracodawcy.

Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych zł 0,85, a w miesiącach letnich zł 1.45. Dziewczęta i chłopcy wolnego robotnika otrzymują deputat, jak zaciężnicy odnośnej kategorii, a zapłatę w gotówce o 5 groszy więcej; za obopólną umowę można deputat przeliczyć na gotówkę.

§ 2.

W województwach poznańskim i pomorskiem chałupnik lub wolny robotnik zgodzony na cały rok, mieszkający w służbowym mieszkaniu i mający krowę na dworskiej obszarze na tych samych warunkach co ordynariusz, otrzymuje mniej roli pod ziemniaki o 1/4 hektara, w czem wartość mieszkania ustala się na 10 arów.

U w a g a I. Pracodawcy winni zatrudniać chałupników (robotników wolnych), ci zaś mają obowiązek przychodzenia do pracy przez cały rok. Wyjątki od tej reguły są dozwolone za poprzednim porozumieniem się z pracodawcą.

U w a g a II. Prócz powyższego obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 27, ten ostatni paragraf, o ile pracownik umówił się conajmniej 300 dni roboczych, oraz paragraf 23.

DZIAŁ IV. ZACIEŻNICY

(§ 7 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy).

§ 1.

Zasady ogólne.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony wszystkich zaciężników.

§ 2.

Obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 (jedyne o nawozach sztucznych), 12, 13 i 14.

§ 3.

Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy poza czasem określonym w paragrafie 9, działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 50 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenie w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

Praca w dzień świąteczny może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodze-

niem po cenach o 100 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce.

§ 4.

Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z zaciężnikami, lub też, o ile idzie o małoletnich, poniżej 21 lat, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy pracodawca jest obowiązany dać stałe codzienne za trudnienie, a pracownik uczęszcza do pracy. Jeżeli pracodawca nie dostarczy zaciężnikowi pracy, winien mu zapłacić zarówno w gotówce, jak i w naturaljach, jak za dzień przepracowany. Pracodawca nie jest zobowiązany dostarczyć pracy w dnie ulewne i wyjątkowej niepogody. Pracownikowi zaś za te dnie nie potrąca się deputat i wlicza się je do obowiązkowych 280 dni pracy. Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum, nie będąc chorym, pracodawca za każdy dzień niestawienia się nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci mu dzienną placę.

Jeżeli pracownik nie może stawić się do pracy, winien w przeddzień uprzedzić o tem pracodawcę. O ile otrzyma zgodę pracodawcy, to w tym wypadku deputatu się nie potrąca. Ci zaciężnicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcami, pracować mogą poza folwarkiem jedynie za zgodą pracodawcy. Zaciężnik zgodzony według pewnej kategorii plac z początkiem roku służbowego pozostaje w tej kategorii do końca roku służbowego bez względu na przekroczenie obowiązkowego wieku.

§ 5.

Klasyfikacja i wynagrodzenie gotówkowe zaciężników.

a) Województwo poznańskie:

Kategoria I, dziewczęta i chłopcy od 15—17 lat w miesiącach letnich zł 0,75, w miesiącach zimowych zł 0,45 dziennie.

Kategoria II, dziewczęta i chłopcy od 16—17 lat w miesiącach letnich zł 1,00, w miesiącach zimowych zł 0,60 dziennie.

Kategoria III, dziewczęta ponad 18 lat — w miesiącach letnich zł 1,25, w miesiącach zimowych zł 0,75 dziennie.

Kategoria IV, chłopcy od 18 lat — w miesiącach letnich zł 1,50, w miesiącach zimowych zł 0,90 dziennie.

U w a g a I: Za miesiące letnie uważa się: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień pozostałe miesiące jako zimowe.

U w a g a II. Powyższa klasyfikacja i wynagrodzenie stosuje się do wszystkich robotników fizycznie normalnie rozwiniętych.

U w a g a III: Chłopcy zatrudnieni jako fernali dostają dodatek 3 kwintale żyta w stosunku rocznym i zapłatę gotówkową conajmniej IV kategorii zacięgu. W niedziele i święta za odpasanie koni otrzymują połowę płacy gotówkowej dziennej, za dyżur całodzienny całkowitą dniówkę.

U w a g a IV.: Chłopcy kategorii IV otrzymują za każdy dzień cicia kosą dodatek gotówkowy w wysokości 60 gr.

Wynagrodzenie w naturaljach:

Deputat dla chłopców i dziewcząt wszystkich kategorii wynosi 3 kwintale żyta, 10 kwintali ziemniaków i 1 metr szczapów.

Zmianę uskutecznia się według norm § 23 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

U w a g a I: Ordynariusz trzymający trzech zaciężników ma prawo do drugiej krowy. O ile umówił się bez drugiej krowy, dostaje 15 kwintali buraków lub 4 ary roli pod warzywa. W razie gdy zaciężnik porzuci pracę, ordynariusz w ciągu 6 tygodni winien skasować drugą krowę; w wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i wojskowej służby przedłuża się powyższy termin do trzech miesięcy.

U w a g a II: O ile pracodawca na trzymanie krowy przy trzecim zaciężniku z jakichkolwiek bądź powodów nie zezwala, lub zwyczaj trzymania nie istnieje, płaci pracodawca odszkodowanie budżetem przewidziane i to w ratach miesięcznych.

U w a g a III: Trzeci i każdy następny zaciężnik otrzyma 1/2 kwintala pszenicy rocznie poza deputatem: tam, gdzie niema w dostatecznej ilości pszenicy — 1/2 kwintala żyta.

b) Województwo pomorskie:

Kat. I, dziewczęta i chłopcy od 15—16 lat w miesiącach letnich 50 groszy, w miesiącach zimowych 35 gr dziennie.

Kat. II, dziewczęta i chłopcy od 16—18 lat w miesiącach letnich 70 gr, w miesiącach zimowych 40 gr dziennie.

Kat. III, dziewczęta ponad 18 lat, w miesiącach letnich 90 gr, w miesiącach zimowych 50 gr dziennie.

Kat. IV, chłopcy od 18 lat, w miesiącach letnich zł 1,10, w miesiącach zimowych zł 0,75 dziennie.

U w a g a I, II, III i IV tak samo, jak dla województwa poznańskiego odnośnego ustępu.

Wynagrodzenie w naturaljach.

Zacienicy otrzymują następujący deputat w stosunku rocznym na 280 dni roboczych:

od 15 — 16 lat:

3 kwintale żyta,
1 kwintal jęczmienia,
1/2 kwintala grochu,
15 kwintali kartofli lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintala węgla;

ponad 16 lat:

4 kwintale żyta,
1 kwintal jęczmienia,
1/2 kwintala pszenicy,
1/2 kwintala grochu,
15 kwintali ziemniaków lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintala węgla.

U w a g a I: W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, całą ilość zboża wydaje się w żywności.

U w a g a II: Ordynariusz, trzymający trzech zacięników, ma prawo do drugiej krowy. O ile zacięnik pełnego i jeden litr mleka odciganego dziennie za wszystkie dni robocze zacięnika. W razie, gdy trzeci zacięnik porzuci pracę, ordynariusz w przeciągu 6 tygodni winien skasować drugą krowę. W wypadkach śmierci, kalectwa, osłanki i wojskowości przedłuża się powyższy termin do 3-ch miesięcy.

U w a g a III, jak uwaga II dla województwa poznańskiego do odnośnego ustępu.

§ 6.

Wynagrodzenie dla dojarek.

Jako zapłatę za udoj pobierać będą:

a) dziewczęta dziennie jeden procent od ceny sprzedażnej w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie, lub jego ekwiwalent po tej samej cenie,

b) kobiety dziennie 2 procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie lub jego ekwiwalent po tej samej cenie.

Czas udojów wyznacza pracodawca.

Dojarka jest obowiązana doić bez przerwy cały miesiąc.

Dziewieczyny ponad 16 lat mogą być zatrudnione przy doju, o ile są odpowiednio silne.

DZIAŁ V. ROBOTNICZY SEZONOWI.

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony robotników sezonowych.

§ 2.

Jako robotników sezonowych uważa się tych pracowników, którzy mieszkają u pracodawców w wspólnych koszarach dla sezonowych (dla miejscowych robotników sezonowych patrz § 11) którzy zobowiązują się kontraktowo do robót rolnych w sezonie od dnia ich zakontraktowania do ukończenia wszystkich robót polnych względnie wszystkich wykopków, albo też do wykonywania prac okresowych, jak obróbki zbóż, obróbki okopowych, sianobrania, żniw, wykopków, nie krócej jednak, niż na miesiąc. Umowa z pracownikami godzonymi krócej, niż na cały sezon, powinna być sporządzona na piśmie lub zawarta ustnie w obecności co najmniej dwóch świadków. Za obopólną indywidualną umowę można robotników i robotnice sezonowe zatrudniać przez całą zimę. Zwolnienie robotnika może nastąpić tylko za poprzednim 14-dniowym wypowiedzeniem.

Czas pracy.

§ 3.

Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w § 9 działu I niniejszego orzeczenia ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Wynagrodzenie i książki zarobkowe.

§ 4.

Zarobki wypłaca się robotnikom sezonowym co miesiąc przez pracodawcę lub przez upoważnionego do tego urzędnika. Zastaw (kaucja) odnosi się w pierwszych trzech miesiącach od każdej wypłaty w wysokości 1/3 przypadającego zarobku gotówkowego.

Pracodawca jest obowiązany dostarczyć każdemu robotnikowi książeczkę zarobkową, w której zapisuje wszystkie wypłacone lub zatrzymane pieniądze. Książeczka zarobkowa winna być co najmniej na 1 dzień przed każdą wypłatą odnoszoną robotnikowi doręczona.

Klasyfikacja i zarobek gotówkowy robotników, miejscowych i zamieszkowych.

§ 5.

Zarobek dzienny (oprócz deputatu) wynosić będzie:

Kategoria I — dziewczęta i chłopcy od lat 16—18 w czasie od 15.4 do 1.10 — zł 1,05, w październiku zł 0,75 dziennie.

Kategoria II — dziewczęta ponad lat 18 w czasie od 15.4 do 1.10 — zł 1,30, w październiku zł 1,00 dziennie.

Kategoria III — chłopcy od lat 18, wykonujący wszelką pracę męską w czasie od 15.4 do 1.10 — zł 1,55, w październiku zł 1,20 dziennie.

Za każdy nieprzepracowany dzień odciga się wysokość świadczeń w deputacie.

U w a g a: Chłopcy kategorii III otrzymują za każdy dzień cięcia kosą dodatek gotówkowy w wysokości 65 gr.

Deputat robotników pozamiejskowych.

§ 6.

Ordynarję otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo:

15 kg ziemniaków,
7 litrów mleka zbieranego lub 3,5 litra niezbieranego,
3,5 kg chleba,
1 kg grochu,
1/2 kg kaszy,
1 kg maki,
1/2 kg soli.

§ 7.

Wymiana na inny gatunek żywności jest dozwolona za obopólnym porozumieniem.

Pracodawca dostarcza wspólne mieszkanie, oddzielnie według pici, wspólne ognisko do gotowania i prania, wolny opał i światło, dalej inwentarz kuchenny, jak: garnki do gotowania, miski do jedzenia, kubki do picia, wiadra do wody, waniek do prania i siekiere do rąbania drzewa. Każdy pracownik winien się zaopatrzyć w koldrę (derek) i siennik.

Gotowanie strawy powierza pracodawca lub jego zastępcą kobiecie przez niego wyznaczonej, do której również należy uporządkowanie mieszkania i sypialni oraz obieranie potrzebnej ilości ziemniaków, pranie bielizny dla robotników i odbieranie deputatu dla wszystkich.

Odnosna kobieta winna być zwolniona od pracy rolnej. Kucharka pobiera placę i deputat dziewcząt sezonowych przez wszystkie dni tygodnia, także i za niedziele i święta. Obowiązkiem kucharki jest wystawić na czas jedzenie, by robotnicy punktualnie do pracy mogli stanąć. Do rąbania drzewa na opał dostarcza pracodawca kucharkę w miarę potrzeby odpowiednią pomoc. Na 10 do 20 pracowników przypada 1 kucharka.

U w a g a: Dla województwa pomorskiego: W majątkach, gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, całkowity deputat pobiera akordnik dla wszystkich sezonowców.

Kucharka — a gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, akordnik obowiązany jest kwitować w książeczce deputatowej otrzymany deputat.

Sprawdzenie robotników.

§ 8.

Koszty podróży do miejsc pracy reguluje Biuro Pośrednictwa Pracy przy Funduszu Bezrobocia (Pracy) odnośnego powiatu z pracodawcą, któremu dostarcza robotników. Robotnicy którzy przepracowali u jednego pracodawcy cały sezon, otrzymują koszty podróży do miejsc koncentracyjnych od pracodawcy. Robotników miejscowych, sezonowych, zamieszkających w powiecie, odwozi pracodawca furmanką do miejsc zamieszkania.

Odszkodowanie za narzędzia.

§ 9.

Wszelkie narzędzia robocze dostarcza pracodawca bez odszkodowania ze strony robotników. W majątkach, gdzie pracodawca nie daje narzędzi, płaci na osobę i sezon dla chłopców 12 zł, dla reszty robotników 7 zł.

Płaca akordowa.

§ 10.

Płace akordowe będą opłacane według zasad działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy ordynariuszy.

Przy sprzeczce okopowizny (ziemniaków, buraków etc.) na akord wartości deputatu się nie odlicza, natomiast przy sieczeniu na akord odlicza się deputat za każdy dzień pracy akordowej.

Miejscowi robotnicy sezonowi.

§ 11.

Miejscowi robotnicy sezonowi, pochodzący z tegoż województwa i będący na własnym wiktzie, pobierają płace w gotówce w myśl § 5 niniejszego działu oraz deputat kwartalnie, jak następuje:

1 kwintal żyta,
1/8 kwintala pszenicy,
1/4 kwintala jęczmienia,
1/8 kwintala grochu,
3,25 kwintala ziemniaków,
1/2 metra drzewa (szczepów).

DZIAŁ VI. SZWAJCARZY.

§ 1.

Zasady ogólne.

Za dojarza zawodowego (szwajcara) uważa się tego rodzaju mężczyznę, który pracował jeden rok jako uczeń i trzy lata jako pomocnik u zawodowego dojarza i posiada odpowiednie zaświadczenie o odbyciu przepisanej nauki i służby w charakterze pomocnika dojarza, podpisaną przez zawodowego dojarza lub dojarzy, u których pracował, oraz poświadczoną mu przez pracodawców, u których w czasie nauki i praktyki na dojarza był zatrudniony. Zawodowy dojarz musi się wykazać dokładną znajomością zasad dojenia, żywienia bydła i pielęgnowania go w chorobach oraz wychowu cieląt.

§ 2.

Obowiązki dojarza.

Dojarz i jego ludzie obejmują pilnowanie i opiekę nad powierzonym im bydłem i gospodarką mleczną. Do jego obowiązków należy między innymi odpasanie, dojenie, utrzymanie w czystości bydła oraz czyste i prawidłowe dojenie krow. Dojenie odbywa się dwa do trzech razy dziennie, po ocieleniu obowiązkowo trzy razy dziennie. Zaopatrzenie stajni w wodę, utrzymanie narzędzi stajennych i koryt w czystości, dowóz względnie dostarczenie paszy pozostaje jak dotychczas (otworzenie zamarzniętych kopców zarządza sam pracodawca). Na żądanie pracodawcy musi być nawóz codziennie z obory usunięty i na gnojowisku zrownany. Tam, gdzie do wywożenia mierzwy dostarczono siły pociągowej, pozostaje ten zwyczaj nadal. Zaleca się dojarzom używać do tego stadnika. Za uszkodzenie obory, niszczenie narzędzi stajennych oraz za stratę powstałą przez oczywistą winę dojarza, względnie jego ludzi, dojarz odpowiada osobiście. Mleko należy ochłodzić i w dobrze ochłodzonym stanie odstawić do miejsca na ten cel przeznaczonego.

Szwajcar (dojarz) jest odpowiedzialny za to, aby mleko odestane zostało w dobrze ochłodzonym i czystym stanie. Za stratę, powstałą przez kwasnienie mleka z winy szwajcara, odpowiada. Gdzie istnieje zwyczaj centrifużowania mleka, musi to dojarz bezwarunkowo wykonać. Dojarz prowadzi książkę dziennego udoju oraz tablicę co do pogonienia i ocielenia krow oraz wydajności mleka pojedynczej krowy. Dojarz utrzymuje w czystości w dobrym stanie naczynie do dojenia, kenwie, ewentualnie centrifuży. Jeżeli dojarz obowiązany jest doić i pielęgnować 20 krow i 15 jałowizny. Dojarz obowiązany jest prawidłowo cielęta poić do 10 tygodni.

§ 3.

Zapłata.

Dojarz pobiera miesięcznie w gotówce:

- 1) od sztuki krowy dojennej, woliu roboczego stadnika rozplodowego 1,30 zł,
- 2) od sztuki jałowizny powyżej 10 tygodni do dojścia do krowy dojennej woliu roboczego 80 groszy,
- 3) za wychowanie zdrowego cielaka do 10 tygodni 80 gr,
- 4) od każdego udojonego litra mleka 1% od ceny otrzymanej w mleczarni,
- 5) za sprzedaż bydła:
 - a) od każdej dużej, zdrowej sztuki 1% co najmniej,
 - b) od małej sztuki 1% co najmniej.

Jeżeli ilość bydła nie odpowiada stosunkowo 20 krow na 15 jałowizny, winien pracodawca za każdą nadliczbą jałowkę dopłacić dojarzowi 0,65 zł.

Pod kategorię jałowizny podciąga się w tym wypadku także cielęta w wieku do 10 tygodni, mimo, że za cielęta te dojarz pobiera już osobną zapłatę.

§ 4.

Dojarz otrzymuje deputat taki sam, jak rzemieślnik z tą różnicą, że ilość ziemniaków oblicza się na 50 kwintali i 12% arów roli. Zmianę pozostawia się obopólnemu porozumieniu. Tam, gdzie więcej wydawano, zwyczaj ten pozostaje nadal.

§ 5.

Mieszkanie.

Dojarz (szwajcar) winien otrzymać odpowiednie mieszkanie.

§ 6.

O p a ł.

Opał wydaje się według norm działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 7.

Mleko.

Dojarz otrzymuje 4 litry mleka tłustego, 2 litry mleka odtłuszczonego dziennie.

§ 8.

Deputat dla pomocników.

Pomocnicy bez różnicy płci otrzymują deputat zaciężnika ponad lat 16, niezależnie od wieku pomocnika, byle wykonał swoje obowiązki przy udoju i oprzątaniu przepisanych dla dojarzy 20 krów i 15 sztuk jałowizny:

- 1) 4 kwintale żyta,
- 2) 1 kwintal jęczmienia,
- 3) 1½ kwintala grochu,
- 4) 1½ kwintala pszenicy,
- 5) 2½ kwintala węgla,
- 6) 15 kwintali ziemniaków, oraz
- 7) 2 litry mleka tłustego dziennie.

§ 9.

Uwagi.

Wszystkie narzędzia, z wyjątkiem widel i łopat, dostarcza pracodawca. Wszelkie inne umowy, zawarte indywidualnie, ustnie lub pisemnie upadają z chwilą wejścia w życie niniejszego orzeczenia. Każdy dojarz ma prawo uczęszczać do kościoła i otrzymuje w roku urlop taki, jak rękodzielnicy.

Zwolnionemu dojarzowi przy przeprowadzce daje pracodawca furmanki do najbliższej stacji kolejowej.

Książki kontraktowe wydaje się podług zasad działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1935 r. do dnia 31 marca 1936 r. na terenie województwa poznańskiego i pomorskiego.

Warszawa, dnia 22 grudnia 1934 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej:
(—) *W. Prenier*.

Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Reform
Rolnych:
(—) *M. Banaszkiewicz*.

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:
(—) *Jan S. uldrzyński*.